

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора завідувача кафедри педагогіки, методики викладання іноземних мов й інформаційно-комунікаційних технологій Київського національного лінгвістичного університету – Черниш Валентини Василівни на дисертаційне дослідження

Бартош Ірини Антонівни «Методика навчання майбутніх соціальних працівників професійно орієнтованого усного спілкування німецькою мовою», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – освітні, педагогічні науки

Актуальність дисертаційного дослідження Бартош І. А. не викликає жодних сумнівів та зумовлюється такими чинниками: необхідністю вивчення передового досвіду, що накопичений соціальними працівниками, успішністю функціонування соціально-педагогічної сфери та соціальної системи Німеччини, яка вважається однією з найефективніших у Західній Європі, можливістю обміном досвіду фахівців, розширенням академічної та професійної мобільності спеціалістів з одного боку, та необхідністю розроблення ефективних методик, шляхів і засобів навчання майбутніх фахівців сфери соціальної роботи. Особливої актуальності набуває робота у напрямку підготовки працівників вказаної сфери до професійно орієнтованого усного спілкування німецькою мовою (ПОУС НМ), що уможлиблює здійснення навчання майбутніх фахівців з високим рівнем володіння німецькою мовою та таким чином сприяє реалізації ефективної міжнародної співпраці в цілому та німецькомовної зокрема. Реалізована дисертація Бартош І. А. набуває своєї вагомості з огляду на об'єктивні фактори, як-от: недостатня розробленість цієї проблеми, як у теоретичному, так і в практичному планах.

Дисертаційне дослідження Бартош І. А. здійснено в межах науково-дослідної теми кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови «Теорія і практика навчання іноземних мов у закладах освіти різних типів» (номер державної реєстрації 0118U003128) Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Тема дослідження

затверджена вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 11 від 24.04.2018 р.).

Новизна дисертаційного дослідження Бартош І. А. полягає в тому, що в ньому *вперше* здійснена успішна спроба цілісно та комплексно розглянути в теоретичному, практичному й експериментальному планах методикку навчання майбутніх соціальних працівників ПОУС НМ з позицій положень цілого ряду сучасних підходів до підготовки фахівців та формування іншомовної комунікативної компетентності, а саме: системного, парадигмального, комунікативно-діяльнісного, професійно орієнтованого, рівневого, рефлексивного та особистісно орієнтованого підходів. Автором *уточнено* принципи, цілі та зміст навчання майбутніх соціальних працівників ПОУС НМ, *удосконалено* критерії відбору навчального матеріалу для його успішного використання в освітньому процесі; з метою забезпечення об'єктивного контролю в роботі подальшого розвитку набуло питання критеріїв оцінювання рівня сформованості вмінь ПОУС НМ у майбутніх працівників соціальної сфери.

Вагомим можна вважати *практичне значення* роботи адже авторка відібрала навчальні матеріали з урахуванням модальності їх сприйняття: аудіо-, відеофонограми та письмові тексти; розробила відповідний навчально-методичний посібник, а також сформулювала методичні рекомендації щодо організації навчання ПОУС НМ студентів-майбутніх працівників соціальної сфери.

Об'єктом дослідження виступає процес навчання ПОУС НМ студентів-майбутніх соціальних працівників. Водночас його *предметом* є методика навчання ПОУС НМ майбутніх соціальних працівників.

Усі завдання, що визначені та представлені у Вступі успішно вирішено. **Найістотнішими науковими здобутками** дисертаційного дослідження Бартош І.А. можна вважати розроблення теоретичних основ навчання майбутніх соціальних працівників ПОУС НМ. Здобувачка обґрунтувала теоретичні засади наукового дослідження, що базуються на методі джерелознавчої критики, узагальненні позитивного передового досвіду роботи педагогів, аналізі чинних державних документів, вивченні підручників і посібників з німецької мови для

відповідної спеціальності. На схвалення заслуговує визначення та розмежування репертуару застосованих методів, принципів і підходів до здійснення наукового дослідження.

У Вступі чітко сформульовані об'єкт і предмет дослідження, які корелюють із його завданнями та відповідають його цілям. Всі завдання визначені для успішного досягнення загальної мети роботи. Дисертація традиційно складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (377 найменувань, з них 285 – українською та російською мовою, 92 – англійською та німецькою), 14 додатків.

В *анотації* українською (С. 2 – 7) та англійською мовою (С. 8 – 13) представлено короткий огляд та основні положення дисертаційної роботи. В них стисло викладені основні складники категоріального апарату дослідження. На С. 14 – 15 подано список опублікованих праць, в яких викладено основні наукові результати дисертації.

Вступ (С. 20 – 30) містить усі необхідні елементи, властиві цьому розділові дисертації: обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначаються напрямки дослідження; чітко формулюються мета, завдання дослідження, його об'єкт і предмет, наукова новизна, практичне значення роботи. Визначені завдання дисертації логічно взаємопов'язані та послідовні, націлені на досягнення поставленої мети. Добре продуманим є і вибір відповідних теоретичних та емпіричних методів дослідження. Всі структурні складники Вступу визначені чітко та коректно.

Як і кожне наукове дослідження з методики навчання іноземних мов, дисертація Бартош І. А. починається вивченням теоретичних аспектів формування в майбутніх працівників соціальної сфери ПОУС НМ. З цією метою здобувачка проаналізувала відповідні праці вітчизняних та зарубіжних науковців, що дозволило їй створити теоретико-методологічну базу дослідження вказаної проблеми та визначила стан розробленості цього питання.

Ретельне вивчення психолінгвістичних особливостей ПОУС НМ, аналіз його лінгвістичного складника, комунікативного та професійного дискурсу, що характерний сфері соціальної роботи, дозволили здобувачці встановити й

описати особливості діалогічного та монологічного мовлення, їх функціональні стилі, схарактеризувати їх фонетичні, лексичні та граматичні рівні, лінгвістично-структурні особливості термінологічного апарату сфери «Соціальна робота», виявивши при цьому ядро та периферію термінів соціальної сфери. Такий ґрунтовний аналіз свідчить про високу обізнаність дослідниці та її широкий філологічний кругозір.

Для ефективного навчання студентів, майбутніх працівників соціальної сфери, ПОУС НМ необхідно чітко уявляти його цілі та зміст. Тому *центральною ланкою* дослідження є вивчення саме цього питання, з урахуванням вимог сучасного суспільства до рівня освіти майбутніх фахівців, їх мовних потреб, умов навчання, а також розвитку іншомовної професійно орієнтованої підготовки. З цією метою дисертантка, передусім проаналізувала та визначила дидактичні та методичні принципи навчання на засадах яких планується організація освітнього процесу. Так, Бартош І. А. виокремила та у векторі дослідження обґрунтувала запровадження таких принципів, як-от індивідуалізації, активності, диференціації та інтеграції, інтеграції з дисциплінами фаху, автентичності навчальних матеріалів, комунікативної спрямованості, ситуативної організації навчання. Кожен принцип, як основне положення, що визначає зміст, організаційні форми та методи навчальної роботи докладно схарактеризований та прокоментований авторкою роботи, що заслуговує на схвалення. Варто наголосити, що згадані принципи є дуже логічними та мають чітку послідовність. Окресливши провідні принципи навчання, здобувачка уточнила цілі навчання. Вони розглянуті у своїй єдності та взаємозв'язку. Навчання ПОУС НМ розглядається крізь призму практичної, професійної, освітньої, розвивальної та виховної мети.

Наступний логічний крок дослідження є уточнення, відбір та укладання змісту навчання. З цією метою Бартош І. А. проаналізувала та уклала предметний та процесуальний аспекти змісту навчання ПОУС НМ майбутніх фахівців соціальної сфери. На особливу увагу заслуговує наведена здобувачкою номенклатура ситуацій, намірів та стилів мовлення майбутніх соціальних працівників. Окремого схвалення заслуговує акцент дослідниці на важливості

навчання студентів, майбутніх спеціалістів соціальної сфери, навчальних та комунікативних стратегій, що є складниками навчально-стратегічної компетентності, оскільки саме вона забезпечує швидкість і міцність навчання. Тому значна увага в теоретичній частині роботи зосереджена на вивченні можливостей навчання студентів послуговуватися навчальними та комунікативними стратегіями, як-от: прямих (створення ментальних зв'язків або опор для запам'ятовування почутої/ прочитаної інформації, виділення ключових слів, узагальнення основної інформації з прочитаного чи почутого), метакогнітивних (визначення особистих цілей і мети навчання; планування процесу навчання; моніторинг нової та додаткової інформації для створення усного висловлювання; структуризація та аналіз необхідної інформації; моніторинг та аналіз власних помилок і знаходження шляхів їх подолання; самооцінювання результатів), компенсаторних (здогадку теми/ змісту почутого/прочитаного, використання відеоряду для визначення основної ідеї переглянутого, а також для визначення значення основних термінів, ігнорування незрозумілої інформації, формування думки у граматичному та лексичному спрощеному вигляді, застосування синонімічного ряду, перефразування для пояснення явищ), аргументативних (вплив на слухача з метою регулювання його думок та поведінки) стратегій, що позитивно впливає на якість навчання.

Ще один позитивний момент, який варто відзначити це – комплексність до підходу проблеми визначення змісту навчання та розгляд усіх компонентів у їх взаємозв'язку. Така єдність розгляду усіх компонентів змісту навчання значно підвищує якість роботи.

Виклики сьогодення вимагають від педагогів постійного пошуку дієвих засобів і технологій навчання. Бартош І. А. зупинила свою увагу на одній з таких: кейс-технології. Здобувачка всебічно проаналізувала вказану технологію, узагальнила класифікацію кейсів, описала їх основні компоненти, а також їх функції (навчальну, дослідницьку, аналітичну, прогнозуючу, практичну). На відміну від інших досліджень, де студентам пропонується послуговуватися вже готовими кейсами, дисертантка вдалася до оригінального підходу до їх використання: учасники навчального процесу самостійно укладають кейси,

визначаючи їх як навчально-дослідницькі, що свідчить про сприяння студентам поєднувати навчання та реалізовувати дослідження, що можна вважати новаторським рішенням у цій дисертаційній роботі.

Ядром дослідження є другий розділ дисертації, що присвячений власне розробленню методики навчання майбутніх соціальних працівників ПОУС НМ. Ефективність навчання ПОУС НМ неможливі без здійснення раціонального відбору основного засобу навчання. З цією метою здобувачка встановила одиницю відбору якими авторка визначила тексти різної модальності сприйняття студентами: письмові, аудитивні та аудіовізуальні навчальні матеріали. Такий вибір навчальних текстів пояснюється інтегрованим формуванням умінь говоріння та аудіювання. Наступним питанням, яке розв'язано дисертанткою характеристика критеріїв відбору: автентичність, тематичність, новизна та актуальність, мотиваційність, ситуативність, авторитетність джерела, професійна спрямованість, лексична насиченість. Для відбору аудіо- і відеофонограм автор пропонує додаткові критерії, як-от: домінувальна роль відеоряду над аудіорядом, тривалість звучання та темп мовлення.

Найвагомішою частиною роботи з точки зору її практичної цінності, є, безумовно, визначені етапи та система вправ і завдань для навчання майбутніх соціальних працівників ПОУС НМ. Бартош І. А., керуючись цілою низкою авторитетних джерел, запропонувала та докладно схарактеризувала три етапи навчання (підготовчий, основний, завершальний), ретельно описала мету кожного з них, а також виділила відповідні підетапи.

Для кожного етапу навчання авторка методики розробила відповідну підсистему вправ, що складається із груп вправ і завдань. Їх аналіз переконує і дозволяє встановити певну кореляцію та взаємозв'язок між етапами, підетапами й вправами і завданнями, що пропонуються студентам до виконання. Перспективними з точки зору сучасної методики є не лише вправи для формування мовленнєвих умінь усного спілкування, але й вправи та завдання, що розвивають і вдосконалюють уміння здобувачів освіти укладати та формувати навчально-дослідницький кейс: збирати та аналізувати інформацію, аргументувати та презентувати її. Кожна група вправ і завдань проілюстрована

влучними прикладами. Всі види вправ корелюють із типами та спрямовані на формування у студентів, майбутніх працівників соціальної сфери, умінь ПОУС НМ.

Функціонування запропонованої дисертанткою системи вправ наочно продемонстрована у розробленій моделі організації навчання та реалізується згідно з програмою навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням / Berufsbezogenes Deutsch». Модель розроблена відповідно до норм та вимог побудови освітнього процесу.

Ефективність запропонованої методики Бартош І.А. перевірялась у процесі методичного експерименту, здійсненого у декількох університетах України: Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка, Волинського національного університету імені Лесі Українки, Херсонського державного університету, Ужгородського національного університету. Загалом в експерименті взяли участь 48 студентів 1-го та 2-го курсів вказаних вище ЗВО.

Варто вказати на *ретьльність* та *обґрунтованість* підготовки експериментального навчання. Всі його етапи реалізовані на *достатньо високому* науково-методичному рівні з дотриманням усіх вимог, що висуваються до такого виду науково-методичного дослідження, а саме: Бартош І.А. правильно *сформулювала* гіпотезу експериментального навчання та його мету і завдання, *чітко встановила* варійовані та неварійовані умови, *визначила* предмет і об'єкт, *описала* етапи перебігу експерименту та завдання кожного з них, *реалізувала* перед- та післяекспериментальні зрізи, *здійснила* експериментальне навчання; *коректно одержала*, статистично *обробила* та *інтерпретувала* отримані дані. Використання методу математичної статистики –F-тест кутового перетворення (критерій) Фішера φ підкріплює висновки про ефективність розробленої методики, що підтверджує висновки авторки дослідження, роблять їх переконливими та достовірними.

Розроблена здобувачкою методика визнана *ефективною* та була *запроваджена* до освітнього процесу трьох ЗВО України: Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка про впровадження

№ 14/17-521 від 22.02.2021 р.), Львівського національного університету імені Івана Франка (акт про впровадження № 917-С від 2.03.2021 р.), університету імені Альфреда Нобеля (акт про впровадження № 86/1 від 19.02.2021 р.).

Викладене вище дає всі підстави стверджувати, що запропонована та впроваджена до ЗВО України методика Бартош І. А. є високоефективною.

Отримані результати виконаного дослідження є *достовірними й обґрунтованими*, що забезпечуються теоретичними, емпіричними та статистичними методами дослідження, що відповідали його цілям та сприяли розв'язанню поставленим в роботі завданням.

У *Висновках* до дисертації підбиваються підсумки наукових пошуків авторки, вони цілком відповідають поставленим завданням та пропонуються можливі *перспективи* подальших наукових досліджень, автор яких вбачає у розробленні методики навчання майбутніх соціальних працівників інших мовних та мовленнєвих компетентностей на основі ПОУС із використанням інформаційно-комунікативних технологій навчання.

Дисертаційна робота добре проілюстрована влучними прикладами, 4 рисунками і 26 таблицями. Ілюстративний матеріал поданий в Додатках на 79 сторінках. Доречне цитування першоджерел демонструє наукову ерудицію дослідниці.

Дисертаційне дослідження Бартош І.А. є завершеною науковою працею, зміст і структура якої повністю відображає хід наукових розвідок пошукачки. Зміст дисертації повно представлено в 14 публікаціях, із них 4 статті – у наукових фахових виданнях, затверджених МОН України, 1 стаття у науковому періодичному виданні іноземних держав та 8 тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських, наукових та науково-практичних конференціях, а також 1 навчально-методичний посібник (Бартош І. А., Лабінська Б.І. *Deutsch für Soziale Arbeiter* : навчально-методичний посібник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 256 с.)

Попри загальне позитивне враження, дисертація містить певні положення, які є дискусійними і потребують пояснень.

1. Прагнучи до всебічного розгляду проблеми навчання ПОУС НМ студентів, майбутніх працівників соціальної сфери, Бартош І.А. докладно характеризує позиції різних підходів, тому Підрозділ 1.1. переобтяжений загальновідомою інформацією. На наш погляд достатньо представити основні положення обраних до здійснення дослідження підходів та принципів, а не розлого їх коментувати. Крім того, автор детально зупиняється на питанні методу дослідження та трактуванні цього поняття різними науковцями. Таке саме зауваження можна зробити і до аналізу та трактування поняття «спілкування». Такий ретельний підхід до вивчення вказаної проблеми з одного боку заслуговує на схвалення, але відволікає від власних вагомих здобутків самої здобувачки.

2. У Підрозділі 1.2. «Кейс-технологія в навчанні майбутніх соціальних працівників професійно орієнтованого усного спілкування німецькою мовою» авторка дослідження приділяє чимало уваги різноманітним технологіям навчання, зокрема: інформаційно-комунікаційні технології, веб-квести, комп'ютерні технології, подкасти, технології гейміфікації тощо, що не мають нічого спільного із власне обраною технологією кейсів.

3. Ключовою позицією дисертації є питання відбору навчального матеріалу. Серед критеріїв відбору автор виділяє критерії «лексичної насиченості». Складно знайти автентичні матеріали, які б були насичені фаховою лексикою на достатньому рівні. Такий критерій, на наш погляд, доцільніше застосовувати для створення навчальних матеріалів, а не для їх відбору.

4. Робота набагато б виграла, якби автор описав процедуру відбору автентичного навчального матеріалу з їх відповідним аналізом, згідно із сформульованими критеріями, описавши параметри відбору.

5. Абсолютно виправданим для роботи є залучення до змісту навчання навчальних та комунікативних стратегій. Проте, на наш погляд, необхідно обґрунтувати вибір груп стратегій для кожного етапу навчання ПОУС НМ, оскільки оперування тими чи іншими стратегіями є явищем суто індивідуальним для кожного користувача іноземної мови.

Вказані зауваження та побажання не стосуються основного змісту рецензованої роботи і не впливають на загальний високий рівень наукового дослідження, достовірність та обґрунтованість висновків дисертанта й не зменшують наукову значущість виконаної дисертації.

Дисертаційне дослідження Бартош Ірини Антонівни «Методика навчання майбутніх соціальних працівників професійно орієнтованого усного спілкування німецькою мовою» є самостійним та завершеним науковим дослідженням, що має наукову новизну, теоретичне та практичне значення, робить свій внесок до розвитку теорії та методики навчання германських мов. Обсяг, якість та оформлення роботи відповідає Тимчасовому порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167, а її авторка – Бартош Ірина Антонівна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії в галузі знань педагогіки зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки, методики викладання
іноземних мов й інформаційно-комунікаційних
технологій Київського національного
лінгвістичного університету

Черниш В. В.

Власноручний підпис
Черниш В. В.
Інспектор ВК
[Handwritten signature]